

УДК 811.161.2'371

Макарець Юлія Сергіївна,
кандидат філологічних наук,
стариший викладач

КОНЦЕПТ 'ВОДА' В УКРАЇНСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ (на матеріалі усної народної творчості)

У пропонованій статті на матеріалі текстів усної народної творчості досліджено особливості лінгвалізації семантико-культурологічного змісту концепту вода як одного з базових фрагментів концептуальної картини світу українців. Описано основні мовні особливості реалізації його фреймової структури та з'ясовано їхню жанрову зумовленість завдяки залученню до аналізу фольклорних текстів різних жанрів.

Ключові слова: *концепт, базовий концепт, мовна картина світу, вербалізація, фрейм, фреймова структура.*

Для сучасної лінгвістики характерна посилена увага до вивчення національних мовних картин світу, зокрема до дослідження семантико-культурологічного змісту їхніх базових концептів. Останній зумовлений не лише понятійним значенням вербалізаторів концепту, а й контекстами їх уживання й значною мірою залежить від світоглядних домінант носіїв мови, їхньої ерудиції та обізнаності з культурою і традиціями, тому що саме культурно зумовлені уявлення утворюють глибинну семантику концепту. Тож з'ясування змістового обсягу концептів можливе лише на межі лінгвістики, логіки, психології, культурології й філософії.

Загальним питанням концептологічного аналізу присвячені наукові розвідки С. Аскольдова, О. Кубрякової, З. Попової, О. Селіванової, Ю. Степанова, І. Стерніна, Р. Фрумкіної та інших. З'ясуванню семантико-культурологічних особливостей реалізації змісту окремих концептів української мовної картини світу присвятили свої роботи О. Дубчак, О. Єфименко, О. Задорожна, З. Козирева, Н. Мех, А. Надолинська, Н. Шаповалова та ін. Однак значна частина української концептосфери залишається малодослідженою, а без докладного її аналізу неможливе цілісне осмислення специфіки української мовної картини світу. Тож на часі вивчення окремих фрагментів останньої, зокрема на матеріалі усної народної творчості, у якій ментальні особливості народу виявляються найяскравіше.

Мета статті полягає в аналізі семантико-культурологічного обсягу концепту вода як фрагмента української мовної картини світу на матеріалі фольклорних текстів.

Існують різні підходи до окреслення меж поняття концепт: від розуміння його як значення слова до розширення змісту поняття до одиниці ментальної організації інформації. У пропонованому дослідженні за основу взято трактування концепту як інформаційної структури свідомості, яка формується як результат пізнавальної діяльності людини, осмислення нею отримуваної про предмет інформації [6].

Міфологічні уявлення українців про воду неодноразово були предметом дослідження в культурологічному аспекті, оскільки культ води як джерела життя посідав вагоме місце в житті давніх слов'ян. Поодинокі дослідження присвячені вивченню вербалізації відповідного концепту в мовомисленні окремих письменників [8]. Докладний аналіз лінгвалізації концепту вода на матеріалі текстів української усної народної творчості дасть змогу виявити його національно-культурні риси.

Головним вербалізатором аналізованого концепту є власне лексема вода. У сучасній українській мові вона полісемічна й функціонує в таких значеннях: 'прозора, безбарвна рідина, що утворює річки, озера і т.ін. та, пройшовши спеціальну обробку, подається до будинків; найпростіша хімічна сполука водню з киснем'; 'водна поверхня річок, озер тощо; рівень води в них'; 'водна маса джерел (також підземних, озер, річок, її потоки, хвилі; водні простори та ділянки, які знаходяться у межах території певної держави (внутрішні води), належать якійсь державі (територіальні води) або не належать жодній (нейтральні води)'; 'тільки мн. лікувальні мінеральні джерела; курорт із ними'; 'тільки мн., мед. навколоплідна рідина'; 'перен., розм. зайві, беззмістовні фрази' [7, т. 1, 716].

У фольклорних текстах лексема вода функціонує зі значеннями 'прозора рідина, що утворює річки й озера', 'водна поверхня річок і озер':

Ой на Івана, ой на Купала
Красна дівчина зілля копала,
Квіти збирала, віночки плела,
Далі **водою** їх пускала... (Пісня).
А вже весна, а вже красна,
Із стріх **вода** капле (Пісня).

Додаткових значень це слово набуває в пареміях завдяки реалізації асоціативних зв'язків:

- неприємність, пригода: *Вийти сухим із **води**; Трудно вийти з біди як каменю з **води**; Від во- гню біжу, а в **воду** скачу; Де **вода**, там і біда*;
- небезпека: *Як **води** боятися, то не купатися*;
- наполегливість: ***Вода** крапля по краплі й камінь довбає*;
- ненадійна опора, щось, що не варте довіри: *Тобою так заможешся, як кулаком на **воду** обіпрешся; Не вір **воді**, не втопишся*;
- марна, безглузда справа: *Стовкла **воду** в ступі*;
- надійний сховок, місце, де неможливо щось знайти: *Заховав кінці в **воду**; Як у **воду** впало*;
- злидні, відсутність статків (здебільшого в поєднанні із лексемою *хліб*): *Хліб та **вода** – то козацька їда; Хоч хліб із **водою** – аби милий з тобою*;
- необхідна річ: *Без **води** борщу не зварши*;
- перешкода, яку потрібно подолати: *До свого роду – хоч через **воду**; Їв би кіт рибу, та в **во- ду** не хоче*.

Для дослідження семантико-культурологічного обсягу концепту важливим є аналіз контекстів уживання засобів його лінгвалізації та з'ясування особливостей їхньої дистрибуції.

Імплицитний вияв змістових фрагментів концепту *вода* в усній народній творчості відбувається внаслідок частого побудови паралелізмів на основі використання образу води. Ця стилістична фігура ґрунтується на аналогії й полягає в уподібненні певних ситуацій чи предметів, що на мовному рівні зумовлює часткове накладання змістів зіставлюваних мовних одиниць. Тому поєднання лексеми *вода* з прикметниковими та дієслівними одиницями набуває додаткового, імплицитного (частково жанрово зумовленого) значення, а отже, виявляє нові складники змістової мозаїки концепту.

Ад'єктиви, уживані при лексемі *вода*, у прямому значенні характеризують здебільшого її фізичні властивості, але подібні сполучення набувають і додаткових значень.

Бистра (бурна) / тиха вода. Попри антонімічність прикметників *бистрий* – *тихий*, поняття *бистра* й *тиха вода* у фольклорі не протиставлені. У словосполученні *бистра вода* прикметник вказує на наявність течії, а отже, йдеться про річку. У купальських піснях річкою дівчата пускають вінки, тому її пов'язують із надією на щасливе майбутнє:

Ой пуцу віночок
На **биструю воду**
На щастя, на долю (Пісня).

У піснях про кохання *бистра вода* (ріка) є порятунком від нещасливого заміжжя чи розлуки з коханим:

Стоїть дівча над **бистрою водою**,
Стоїть дівча та й тихо говорить:
«**Бистра вода**, візьми мене з собою,
Бо я не можу на тім світі жити» (Пісня).

Бистра вода може також позначати явну небезпеку чи сильне занепокоєння, тугу:

Не стій, вербо, над водою –
Бистра вода під тобою
Удень, вночі прибуває,
Всі коріння вимиває (Пісня).

Бистра вода (2)
Беріженьки зносить,
Молодий козак (2)
Отамана просить.
Пусти ж мене, отамане,
Із поля до дому,
Бо заплакала, бо затужила
Дівчина за мною (Пісня).

Тиха вода також є символом небезпеки, але прихованої, яка становить ще більшу загрозу:

Тиха вода береги ламле,
То правда (2)... (Пісня).

Виразно значення небезпеки реалізовано в прислів'ях: *Тиха вода греблю рве; Тиха вода найглибша; Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.*

Глибока вода. Таке сполучення функціонує переважно в прислів'ях та приказках і позначає проникливий розум, урівноваженість: *Глибока вода тихо плине; Глибока вода не каламутиться.*

Холодна (студена, зимна) вода. Прикметник *холодна* у сполученні з іменником *вода* часто набуває значення 'свіжа', 'смачна' (*Ой у полі криниченька, Там холодна вода*). У піснях про кохання *холодна вода* – це красива наречена:

*Була Молода
Холодна Вода,
Були Світилки
Ясні Зірки (Пісня).*

У прислів'ях таке словосполучення може набувати значення найлегшої або абсолютно безпечної справи (*І за холодною водою не братися; Він і на холодною воду дує*), користі від роботи (*З глибокої криниці студена вода*), іноді – причини сильних негативних переживань (*Як холодною водою облив*).

Чиста / нечиста, каламутна, брудна, болотяна вода. Вираз *чиста вода* асоціюється з істиною, що засвідчено в приказках і прислів'ях: *Вивели його на чисту воду; Хто хоче чистої води, нехай іде до джерела пити.* У народних піснях чиста вода – це ще й хороша дівчина:

*Де чиста водиця, там коники п'ють,
Де файна дівчина, там си хлопці б'ють (Пісня).*

Нечиста (брудна) вода – символ зради, невірності:

*Не буду я води пити, бо вода нечиста,
Бо у неї нападало кленового листа (Пісня).*

Каламутна вода пов'язана зі смутком через кохання, баламутною дівчиною або хаосом, беззаконням у суспільному житті, що надає цьому словосполученню додаткового значення неясності, неспокою:

*Тече вода каламутна.
Чого, дівко, смутна? (Пісня)
Межи двома берегами вода каламутна,
Межи двома берегами рибка баламутна.
Пане-брате, пане брате, будемо ся бити,
Бо білявка кого схоче, то буде любити (Пісня).
У прислів'ї: У каламутній воді рибка ловиться.*

Брудною водою називають нечесну справу: *З брудної води ще ніхто чистим не вийшов.*

В історичних піснях змусити ворога *пити брудну воду (болотяну, калюжу)* означає завдати йому нищівної поразки, принизити:

*Рубає мечем голову з плечей,
А решту топить водою:
– Ой пийте, ляхи, води калюжі,
Води болотянії (Пісня).*

Велика / мала вода. Словосполучення велика вода (великі води) може позначати повінь або повноводу річку:

*Чи вам, мій таточку, к святій неділонці?
Що к різдву великі сніги позамітають,
А к великодню великі води позаливають,
А к святій неділонці стежки
і доріжки позаростають (Голосіння).*

У прислів'ях це словосполучення може набувати узагальненішого значення – 'те, що завдає шкоди': *Від великої води надійся шкоди.*

Мала вода – щось несуттєве, те, значення чого перебільшують, або хтось, хто надто високої думки про себе: *Мала вода – великий шум.*

Жива, живуца, цілюща, сильна / безсильна вода. Міфологічний світогляд українців наділяв воду магичними властивостями зцілювати людей і тварин, що на мовному рівні виявляється у функціонуванні в фольклорних текстах словосполучень жива вода, цілюща вода, сильна вода та ін. Наприклад: *Одкопує вона [мати] і знайшла з нього [Івана Богданця] тільки одну кісточку. Помазала цілющою водою – зцілилася. Помазала живущою водою – ожив* (Казка).

*Живу воду наливали,
Щоб здоров'я тіло мало,
Лиха-горенька не знало... (Потішки).*

Сильна / безсильна вода має здатність давати / забирати сили: *Поставив рак шість барилек з одного боку і з другого боку шість: в одних **сильна вода**, а в других – **безсильна**... Напився Іван безсильної води, а рак Вір напився сильної. Як ударив рак – Івана Богданця загнав по коліна в землю* (Казка).

Про приписування воді здатності оздоровлювати людину свідчить уживання лексеми у вігальній формулі *Будь **здоровий, як вода**, і багатий, як земля*. Те, що воду наділяли магічними властивостями, підтверджено й функціонуванням лексеми вода з прикладковим компонентом *чар*:

*Купалися ластів'ята
Та в **чару-водиці**,
Щоб були ми білотілі
Та ще й білолиці... (Потішки).*

У фольклорних текстах трапляються сполучення лексеми вода з прикметниками *солодка, медяна*: *Ходи, ходи, півнику, до мене, що у мене золота пшениця, **медяна водиця*** (Казка).

Додаткових значень можуть набувати сполучення іменника вода (або похідних від нього іменників) з назвами її вмістилища, наприклад:

- *кубочок* води є мірилом правди: *Кілько в **кубочку водиці**, тільки в парубків правдиці*;
- *ложка* води – дрібниця, яка дає змогу вимістити на комусь незадоволення (***В ложці води втопила б***), або дуже ризикована справа (*Його і в **ложці води** не спіймаєш*);
- *відро* води завжди асоціюється в піснях про кохання з зустріччю з парубком:

*Взяло дівча **відра**
Та й пішло по воду.
А там хлопці-риболовці
Ще й козацького роду (Пісня).*

- *сито, решето* (вода в решеті – даремні зусилля, безглузда справа): ***Вода в решеті не встоїть***.

Фреймову структуру аналізованого концепту реалізують також сполучення з дієслівними лексемами.

Якщо вода виступає в позиції об'єкта дії, то вона зазвичай поєднується з дієслівними лексемами *пити, брати, купати (в), лізти (в), ходити (по), посилати (по), колотити, каламутити, обертати, розливати, проливати, принести*.

Вираз *пити воду (напитися водиці)* у народних піснях про кохання набуває значення 'любитися' або зрідка виконує евфемістичну функцію (коли йдеться про фізичний вияв кохання):

*Галю ж моя, Галю,
Дай **води напитися**.
Ти така хороша –
Дай хоть подивиться! (Пісня).
П'є журавка воду, крильоньки згорта:
Журавель напився, та й не приліта (Пісня).*

У жнивварських піснях вираз *дати води напитися* означає хороше ставлення господаря до своїх робітників (*не дати води* – погане):

*У чужого господаря горілочку п'ють,
А в нашого господаря
Води не дають.*

У прислів'ях вираз *напитися води* має значення 'досягти результату': *Треба нахилитися, щоб з криниці **води напитися***.

Словосполучення *колотити воду* в піснях про кохання означає 'розлучати когось':

*Два голуби воду пили, а **два колотили**,
Та бодай же ті сконали, що нас розлучили.*

Подібний зміст реалізує вираз *розливати воду*:

*– Бери, мати, тую воду, що я наносила
Люби, мати, того зятя, що я полюбила.
– Буду брати, буду брати, буду **розливати**,
Нелюбого зятя маю, буду чарувати (Пісня).*

Водою не розлити – бути друзями, яких неможливо розлучити.

Каламутити (скаламутити) воду означає 'порушити спокій':

*Летів пташок понад воду,
Скаламутив піском воду...
«Ой Романе, Романочку,
Пусти мене додомочку,
Бо я матір лиху маю –
Буде бити, – добре знаю» (Пісня).*

Словосполучення *проливати воду* набуває значення ‘проклинати’, що пов’язано з атрибутами давніх ритуалів:

*Не проливай, мамко, воду, треба людям пити,
А доню ти не проклинай, буду з нею жити* (Пісня).

У пареміях пролита вода позначає те, що назавжди втрачене: *Проливу воду назад не збереш*.

Вирази *ходити (по)*, *брати воду* набувають значення ‘зустрічатися з кимось’, оскільки в народних піснях набираючи воду дівчина зустрічає парубка:

*Ой не ходи тай по воду рано до броду
Та не слухай голубоньків, де два загодуть* (Пісня).
*Заки дівча воду брало,
Із Романом розмовляло* (Пісня).

У прислів’ях вираз *набрати у вуха води* має значення ‘здобути досвід’: *Не навчишся плавать, поки в вуха води не набереши*.

Вираз *піти за (з) водою* означає ‘зникнути’, ‘пропасти’: *За водою підеш, то й не вернешся; Прийшло з води, пішло з водою*.

Натомість у поєднанні з дієсловом *посилати (по)* реалізується значення ‘погано ставитися до когось’, ‘намагатися позбутися’:

*Дружинонька неймовірная,
Чужа сім’я непривітная!
Сама сідає, вечеряє,
Мене посилає по воду* (Пісня).

Значення ‘докласти зусилля’ реалізоване виразом *лізти в воду*: *Щоб рибу їсти, треба в воду лізти*. Хоча іноді він має значення ‘починати ризиковану справу’: *Не спитавши броду, не лізь у воду*.

Словосполучення *виливати водою* в народних замовляннях та піснях має значення ‘звільняти від чогось’ й актуалізує потенційні семи ‘лікувати’, ‘приводити до тями’: *Переляк, перелячище! Я ж тебе яйцем викочую, а водою виливаю, на пуці і на сухий ліс відсилаю: Ми виділи, ми бачили хорошого Йвана: ... Єго мамку рідненькую водов відливають* (Замовляння).

Словосполучення *пускати водою (на воду)*, *плисти / плунути (за) водою* можуть набувати кількох додаткових значень:

– ворожіння:

*Ой пуцу віночок
На биструю воду
На щастя, на долю...* (Пісня);

– плин часу або зникнення, втрату чогось з часом: *Багато води уплине, заки людина до того доживе; Було, та водою сплигло*;

– відсутність спроб щось змінити (антонімічний вираз *пливти проти води*, що позначає активну життєву позицію: *Не той молодець, що за водою пливе, а той, що проти води*).

Різного змісту набуває вираз *святити воду*. У прямому значенні він виступає в обрядових піснях:

*На Дунаєчку,
при бережечку,
щедрий вечір,
святий вечір,
А там, у лісі,
святі воду святили* (Пісня).

У приказках вираз може набувати іронічної конотації: *Без нього води не освятити*.

У фольклорних текстах вода є не тільки об’єктом, а й суб’єктом дії, що зумовлено давніми анімістичними й антропоморфічними уявленнями. Дієслова, з якими поєднується лексема вода, можна поділити на дві групи: ті, що позначають властиву воді як рідині динамічну ознаку, та ті, які називають дії, виконувани істотами.

Домінанта першої групи – дієслово *текти*:

*Тече вода коло млина,
Мамко моя, я не винна...* (Пісня).
*Тече вода із города
Край кореня дуба* (Пісня).

У такому поєднанні вода набуває значення річки, потоку, джерела, а також позначає рух, зміну. Натомість вода, що стоїть, – це застій, відсутність змін у житті: *І вода як на місці стоїть, то засмерджується*.

Поєднуючись з дієсловом *омивати* (як варіант – *очищати, сполоскати*), набуває значення не стільки фізичного очищення, скільки тілесного й духовного зцілення: **Вода все сполоще**, крім лихого слова. Якщо до води звертаються з проханням омити чи очистити (тобто вилікувати), то її часто називають на ім'я (*Йорданко, Уляно, Єлено*), що є виявом міфологічного анімізму: **Вода Йорданко, омиваєш луги, береги, бервіння, коріння, – омий моєї пчолу от прозору жіночого; Вода Єлено! Очищаєш луги і береги, очисти мене від усього злого, болісті й слабості; Вода Уляно, ти очищаєш луги, береги, очисти та ісцїли раба божого** (Замовляння).

Замовляння фіксують також оксюморонне поєднання іменника вода з дієсловом *горіти*: *Гад, гад, земля горить, тебе спалить, і я горю, тебе спалю! Гад, гад, вода* (камінь, трава, пісок) **горить, тебе спалить, і я горю, тебе спалю!** Це можна пояснити тим, що обом стихіям (воді й вогню) приписували здатність очищати.

До другої групи належать дієслова *бігти, взяти, прийти, забрати, дати* та ін., наприклад:

*Камінь росте без кореня,
Вода біжить без повода,
Папороть цвіте без цвіту* (Пісня).
Іванку, Іванку, взяла вода лавку...
Яка вода пришла, в такій м тя купала... (Пісня).

Вираз *вода взяла (забрала)* у народних піснях означає 'затопило під час повені':

*...Як камінь попливе, оженюсь з тобою.
Дівчина ходила, камінь доглядала,
Як вода прибула, то з собою взяла* (Пісня).

У прислів'ях воду іноді наділено здатністю розподіляти блага між людьми: **Вода в одного бере, а другому дає.**

Засобом вербалізації концепту вода в усній народній творчості стали також слова *Дунай*, яке часто виступає узагальненою назвою водного простору, та *море*:

*Ой сосно, сосно зелена,
Де ти, сосно, росла?
Дунаєм-водою припливла,
У молодой на столі зацвіла* (Пісня).
*Мій таточку, мій соловесчку!
Відкіля вас виглядають?..
Чи вас із поля, чи вас із моря?..* (Голосіння).

В усній народній творчості трапляються й зменшено-пестливі назви *водиця, водичка, водиченька, водонька*. Вони створюють атмосферу особливої інтимності й проникливості, що свідчить про глибоку шану, з якою ставилися до води як джерела життя та об'єкта поклоніння: *Добрідень, водичко-ярданичко, найстарша царичко!* (Замовляння); *Ой, дай же, боже, з вечора погодоньку, Візьму відерця та й піду по водоньку* (Пісня); *Ой у полі криниченька, Там холодна водиченька* (Пісня).

Про поклоніння воді свідчить також фіксація цього слово в назвах свят (*Водохреща*) та іменах міфічних істот, яких вважали духами води (*водяник* або *водан*).

Отже, у фольклорних текстах об'єктивована низка фреймів концепту *вода*, зумовлених, з одного боку, існуванням культу води в давніх українців та приписуванням їй магичних властивостей, а з іншого – суперечливими відносинами людини з цією стихією, яка, будучи джерелом життя, становила ще й джерело небезпеки. Виразний семантико-культурологічний зміст аналізованого концепту становлять уявлення про воду як стихію, яка тісно пов'язана з соціальним та родинним життям (підтвердженням цього є часте згадування про неї в родинно-побутових піснях та піснях про кохання). У замоляннях та казках наголошено на магичних властивостях води, яка може зцілювати або ж навпаки – забирати сили. У прислів'ях та приказках, крім уже названих значень, часто реалізується семантика 'джерело небезпеки', 'непевність', 'загроза'. Тож семантико-культурологічний зміст аналізованого концепту об'єктивований через складну систему контекстуально зумовлених значень, лінгвалізованих поєднанням лексеми *вода* (та похідних) з відповідними ознаковими словами. Ці сполучення реалізують переважно образну інформацію, що стає можливим завдяки широкому функціонуванню в усній народній творчості паралелізмів, витоки яких варто шукати в анімістичних і антропоморфічних уявленнях давніх українців.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на з'ясування співвідношення обсягу семантико-культурологічного змісту аналізованого концепту, реалізованого в українській усній народній творчості та збереженого у свідомості сучасних українців.

Література

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
2. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик – [3-є вид.]. – К. : Знання, 2005. – 591 с.
3. Москаленко М. Н. Українські замовляння / М. Н. Москаленко. – К. : Дніпро, 1993. – 307 с.
4. Номис М. Українські приказки, прислів'я і таке інше / М. Номис. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.
5. Пісенний вінок: Українські народні пісні / упоряд. М. Гордійчук. – К. : Криниця, 2007. – 400 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
7. Словник української мови : [в 11 т.]. – К. : Наукова думка, 1970–1980.
8. Слюніна О. Лінгвалізації концепту 'вода' в поетичному мовомисленні Павла Гірника [Електронний ресурс] / О. Слюніна – Режим доступу – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_95_1/statti/64.pdf

References

1. Zhaivoronok V.V. Znaky ukrainskoi etnokultury : slovnyk-dovidnyk / V.V. Zhaivoronok. – K. : Dovira, 2006. – 703 s.
2. Lanovyk M. B. Ukrainska usna narodna tvorchist / M.B. Lanovyk, Z.B. Lanovyk – [3-ye vyd.]. – K. : Znannia, 2005. – 591 s.
3. Moskalenko M. N. Ukrainski zamovliannia / M. N. Moskalenko. – K. : Dnipro, 1993. – 307 s.
4. Nomys M. Ukrainski prykazky, pryslivia i take inshe / M. Nomys. – K. : Lybid, 1993. – 768 s.
5. Pisennyi vinok: Ukrainski narodni pisni / uporiad. M. Hordiichuk. – K. : Krynytsia, 2007. – 400 s.
6. Selivanova O. O. Suchasna linhvistyka. Napriamy ta problemy : pidruchnyk / O. O. Selivanova. – Poltava : Dovkillia-K, 2008. – 712 s.
7. Slovnyk ukrainskoi movy : [v 11t.]. – K. : Naukova dumka, 1970–1980.
8. Sliunina O. Linhvalizatsi kontseptu 'voda v poetychnomu movomyslenni Pavla Hirnyka [Elektronnyi resurs] / O. Sliunina – Rezhym dostupu – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_95_1/statti/64.pdf

Макарець Юлія Сергіївна, кандидат філологічних наук, старший преподаватель

Концепт 'вода' в українській мовній картині світу (на матеріалі усного народного творчства)

В предлагаемой статье на материале текстов усного народного творчества исследованы особенности лингвализации семантико-культурологического содержания концепта *вода* как одного из базовых фрагментов концептуальной картины мира украинцев. Описаны основные языковые особенности реализации его фреймовой структуры и выяснена их жанровая обусловленность благодаря анализу фольклорных текстов разных жанров.

Ключевые слова: концепт, базовый концепт, языковая картины мира, вербализация, фрейм, фреймовая структура.

Makarets Iuliia Sergiivna, candidate of philological sciences, Senior Teacher

Concept 'water' in the ukrainian language world image (based on folklore)

In the article on the material of folklore texts the features of lingvalization of semantic and cultural content of the concept *water* as one of the basic pieces of Ukrainian conceptual world image are analyzed. There are different approaches to defining the limits of the notion of concept – from understanding it as meaning of a word to expand it to the unit of mental organization of information. The proposed study is based on interpreting concept as the informational structure of consciousness which is formed as a result of human cognitive activity, reflection of received about the subject information.

Ukrainian mythological ideas about *water* more than once have been the subject of scientific research in cultural aspects because the cult of water as a life source occupied an important place in the life of ancient Slavs. There are a few studies that are dedicated to examining of verbalization of relevant concept in language mentality of some Ukrainian writers. Detailed analysis of the concept *water* verbalization on the material of Ukrainian folklore will help to identify its national cultural features.

In folklore texts number of concept *water* frames are objectified. On the one hand they are related to the cult of water which existed between ancient Ukrainians and caused attribute to water magical properties and on the other hand they are related to the contradictory relationships of mankind with this element which is not only a source of life but also a source of danger. Weighty component of semantic and cultural content of the analyzed concept is belief that water is an element that is closely linked to social and family life of people (proof of this is frequent mentions about it in family and love songs). In spells and tales the magical properties of water (that can heal or vice versa to take strength) are stressed. Frequently in proverbs and sayings (except the meanings that already have been mentioned) meanings 'source of danger', 'uncertainty', 'threat' are implemented. This semantic and cultural content is objectified through a complicated system of contextually related meanings that are verbified via combination of word *water* with appropriate adjectival and verbal words. These combinations mainly realize figured information that is possible thanks to the wide functioning in folklore parallelisms the origins of which should be searched in animistic and anthropomorphic ideas of ancient Ukrainians.

Further studies may be aimed at clarifying the correlation of semantic and cultural content of the analyzed concept which is realized in Ukrainian folklore and saved in the consciousness of contemporary Ukrainians.

Key words: concept, basic concepts, language world image, verbalization, frame, frame based structure.